

Антон Павлович Чехов

СТЕП

ИСТОРИЯ НА ЕДНО ПЪТУВАНЕ

София, 2015

Преводът е направен по изданието
А. П. Чехов. Полное собрание сочинений и
писем в 30-ти томах. Сочинения. Том 7. Степь
(История одной поездки) М., „Наука“, 1985.

Всички права запазени. Нито една част от тази
книга не може да бъде размножавана или преда-
вана по какъвто и да било начин без изричното
съгласие на „Изток-Запад“.

© Мария Хаджиева, превод, 2015
© Издателство „Изток-Запад“, 2015

ISBN 978-619-152-720-5

ИЗВОРИ

А.П.ЧЕХОВ

СТЕП

ИСТОРИЯ
НА ЕДНО ПЪТУВАНЕ

Превод
Мария Хаджиева

ИЗВОРИ

- №1 Платон ▪ *Пир*
- №2 Марк Аврелий ▪ *Към себе си*
- №3 Леонардо да Винчи ▪ *Фрагменти*
- №4 Пико дела Мирандола ▪ *Реч за достойнството на човека * За съществуващото и единното*
- №5 Поучителни истории из живота на Настрадаин ходжа ▪ *Преброяване на лудите*
- №6 Готфрид Лайбниц ▪ *Монадология*
- №7 Гюстав Флобер ▪ *Писма до Луиз Коле*
- №8 Едмунд Хусерл ▪ *Философията като строга наука*
- №9 Антон Павлович Чехов ▪ *Степ*
- №10 Олдъс Хъксли ▪ *Дверите на възприятието * Раят и Адът*

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава 1	7
Глава 2	19
Глава 3	33
Глава 4	53
Глава 5	71
Глава 6	85
Глава 7	109
Глава 8	125

ГЛАВА 1

Ведно ранно юлско утро от N., околийски град на Z-ска губерния, излезе и със силен тропот се понесе по пощенския път безресорен вехт кабриолет, един от ония допотопни кабриолети, с които пътуват сега в Русия само търговците от средна ръка, джамбазите и победните свещеници. Той трополеше и скърцаше при всяко движение; мрачно му пригласяше кофата, завързана за задната му част – и по тия звуци, както и по жалките кожени парцалчета, които се метлееха по ожуленото му тяло, се виждаше, че е взел-дал и комай става вече само за боклука.

В кабриолета седяха двама N-ски жители: N-ският търговец Иван Иванович Кузмичов, бръснат, с очила и сламена шапка, повече приличен на чиновник, отколкото на търговец, и вторият – отец Христофор Сирийски, настоятел на N-ската черква „Свети Николай“, дребно дългокосо старче в сив кафтан от дебел ленен плат, с широкопол цилиндър и везан шарен пояс. Първият съсредоточено мислеше за нещо и разтърсваше глава, за да прогони дрямката; върху лицето му обичайната делова сухост се бореше с благия израз на човек, който току-що се е разделил с близките си и добре си е пийнал; вторият учудено гледаше с влажните си очички божия свят и се усмихваше тъй широко, че усмивката му сякаш се разпростираше и върху

периферията на цилиндъра; лицето му беше червено и изглеждаше измръзнало. Те двамата, както Кузмичов, тъй и отец Христофор, бяха тръгнали да продават вълна. На прощаване с близките си току-що бяха хапнали до насита бухти със сметана и въпреки ранния час бяха си пийнали... И двамата бяха в прекрасно настроение.

Освен току-що описаните двама и кочияша Дениска, който неуморно шибаше двата пъргави дорести коня, в кабриолета имаше още един пътник – момче на около девет години със силно загоряло и мокро от сълзи лице. Това беше Егорушка, племенникът на Кузмичов. С разрешението на вуйчо си и с благословията на отец Христофор той отиваше в някакъв далечен град да постъпи в гимназия. Майка му, Олга Ивановна, вдовица на колежки секретар* и родна сестра на Кузмичов, която обичаше образованите хора и благородното общество, бе склонила брат си, тръгнал да продава вълна, да вземе Егорушка със себе си и да го запише в гимназия; и сега момчето, без да разбираше къде и защо отива, седеше на капрата до Дениска, държеше се за лакътя му, за да не се изтърси от кабриолета, и подскачаше като чайник върху пламтяща печка. От бързото препускане червената риза се издуваше като мехур на гърба му и новата му файтонджийска шапка с пауново перо току се смъкваше на тила. Той

* В царска Русия чиновник на секретарска служба във висше правителствено учреждение (равностойно на министерство). (Всички бележки под линия са на преводача.)

се чувстваше донемайкъде нещастен и му се плачеше.

Когато кабриолетът мина покрай затвора, Егорушка хвърли поглед към часовите, които бавно се движеха покрай високата бяла стена, към малките, покрити с решетки прозорчета, към кръста, който блестеше на покрива, и си спомни как преди седмица, в деня на Казанска Богородица, бе ходил със своята майчица в черквата на затвора за храмовия празник; а още по-рано, на Великден, бе идвал в затвора с готвачката Людмила и с Дениска и бе носил тук козунаци, яйца, баници и печено говеждо; арестантите благодаряха и се кръстеха, а един от тях му подари калаени копчета за ръкавели, които сам бе измайсторил.

Момчето се вглеждаше в познатите места, а омразният кабриолет се носеше покрай тях и бързо ги отминаваше. След затвора се мярнаха черните опушени ковачници, подир тях закътаното зелено гробище, заобиколено с ограда от валчести камъни; иззад оградата весело надничаха бели кръстове и паметници, които се тулеха в зеленината на вишневите дървета и отдалеч приличаха на бели петна. Егорушка си спомни, че когато вишните цъфтят, тези бели петна се смесват с цветовете им в бяло море, а когато те зреят, белите паметници и кръстове са осеяни с алени като кръв точки. Зад оградата под вишните ден и нощ спяха бащата на Егорушка и баба му, Зинаида Даниловна. Когато баба му умря, положиха я в дълъг тесен ковчег и прикриха с две петачета очите ѝ, които не искаха да се затворят. Преди да заспи завинаги, тя беше жива и му носеше от пазара

меки гевреци, посипани с мак, а сега спи ли, спи...

А зад гробището димяха тухларниците. Изпод дългите, приплеснати към земята тръстикови покриви излизаха големи кълба гъст черен дим и лениво се издигаха нагоре. Небето над тухларниците и гробището беше почерняло и големи сенки от кълбетата дим пълзяха по полето и през пътя. В дима около навесите се движеха коне и хора, покрити с червен прах...

Зад тухларниците градът свършваше и започваше полето. Егорушка за последен път се озърна към града, долепи лице до лакътя на Дениска и горчиво заплака...

– Брей, не се нарева тоз ревльо! – каза Кузмичов. – Пак наду гайдата, глезльо такъв. Като не ти се ходи, остани си. Никой не те кара насила!

– Нищо, нищо, братко Егор, нищо... – замърмори като в скоропоговорка отец Христофор. – Нищо, братко... Уповавай се на Бога... Не отиваш за лошо, а за добро. Учението, както се казва, е светлина, невежеството – тъма... Тъй си е.

– Искаш ли да се върнеш? – попита Кузмичов.

– И-и... Искам... – отвърна през плач Егорушка.

– Че да беше се върнал. То се видя, че отиваш за тоя, дето духа.

– Нищо, нищо, братко... – продължи отец Христофор. – Уповавай се на Бога... Ломоносов също тъй е пътувал с рибарите, ама е станал мъж, прочут из цяла Европа. Учението, възприемано с вяра, дава угодни Богу плодове. Как е казано в молитвата? Создателю во славу,

родителям же нашим на утешение, церкви и отечеству на ползу... Тъй е то.

– Ползата бива различна... – рече Кузмичов и запали евтина пура. – Някой двацет години се учи, а полза никаква.

– Случва се.

– Някому науката помага, а другиму само обърква главата. Сестра ми нищо не отбира, гледа да се равнява по благородниците и иска Егорка да стане учен човек, а хич не може да проумее, че той и с моя занаят може цял живот да добрува. Казвам ви го затуй, щото, ако всички станат учени и благородници, няма да има кой да търгува и да сее жито. Всички ще измрат от глад.

– Ама ако всички вземат да търгуват и да сеят жито, няма да има кой да овладява науките.

И с мисълта, че и двамата са казали нещо убедително и важно, Кузмичов и отец Христофор направиха сериозни физиономии и едновременно се прокашляха. Дениска, който се вслушваше в разговора им и нищо не разбира, тръсна глава и като се приповдигна, шибна дорестите коне. Настъпи мълчание.

А пред очите на пътниците вече се разстилаше широка, безкрайна равнина, опасана с верига от хълмове. Като се трупаха и надничаха един зад други, хълмовете се сливаха във възвишение, което се простираше вдясно от пътя чак до хоризонта и изчезваше в лилавата далнина; пътуваш, пътуваш и все не можеш да разбереш къде започва и къде свършва... Слънцето вече се показва зад града и тихо, без суетня се залови за работа. Изпърво далеч напред, дето небето се слива със земята, край могилките и вятърна-

та мелница, прилична отдалеч на размахващо ръце човече, плъзна по земята широка ярко-жълта ивица; след минута също такава ивица засия малко по-наблизо, шмугна се надясно и обхвана хълмовете; нещо топло докосна гърба на Егорушка, една ивица светлина, промъкнала се отзад, прескочи кабриолета и конете, понесе се към другите ивици и изведнъж цялата широка степ отхвърли утринната полусянка, усмихна се и заблестя от роса.

Пожънатата ръж, буренът, млечката, дивият коноп – всичко къде кафеникаво, къде червеникаво и полумъртво от жегата, сега, умито от росата и приласкано от слънцето, оживяваше, за да разцъфти отново. Над пътя с весело чирикание се носеха свирци, в тревата се обаждаха лалугери, далеч наляво плачеха калугерици. Ято яребици, изплашени от кабриолета, изпърха и с меко „трр“ полетяха към хълмовете. Скакалци, щурци, жътварчета и попови прасета подеха в тревата скърцащата си монотонна музика.

Но подир някое време росата се изпари, въздухът застина и излъганата степ прие печалния си юлски вид. Тревата клюмна, животът замря. Загорелите кафяво-зелени, лилави в далечината хълмове със спокойните си като сянка тонове, равнината с мъгливата далечина и преобърнатото над тях небе, което в степта, дето няма гори и високи планини, изглежда страшно дълбоко и прозрачно, ти се струваха сега безкрайни, вцепенени от тъга...

Колко е задушно и тягостно! Кабриолетът се носи, а Егорушка вижда все едно и също – небето, равнината, хълмовете... Музиката в

тревата стихна. Свирците отлетяха, яребиците не се виждат. Над посърналата трева от нямане какво да правят летят полски врани; всички те си приличат една на друга и правят степта още по-еднообразна.

Току над земята лети мишелов, плавно размахва криле и изведнъж се спира във въздуха, като че се замисля за умората от живота, после разтърсва криле и като стрела се носи над степта и не можеш да разбереш защо лети и какво търси. А в далечината размахва криле мелницата...

За разнообразие в буренака току се мярка бял череп или валчест камък; израства за миг подобен на човешка фигура балван или изсъхнала бяла върба със синя гарга на горната клонка, претичва през пътя лалугер – и пак се носят покрай очите буренът, хълмовете, полските врани...

Но ето, слава Богу, насреща се задава каруца със снопи. Най-отгоре лежи някаква мома. Сънена, морна от горещината, тя вдига глава и се заглежда в срещнатите. Дениска се зазяпва по нея, конете протягат муцуни към снопите, кабриолетът изскърцва и се целува с каруцата и бодливи класове преминават като метла по цилиндъра на отец Христофор.

– Налетя връз хората, дундо! – крещи Дениска. – Я каква ѝ се надула муцуната, гаче пчела я е ужилила!

Момата сънено се усмихва, помръдва устни и пак ляга... А ето че на хълма се показва самотна топола; кой я е посадил и защо е тук – Бог знае. Трудно е да откъснеш очи от напетата ѝ снага в зелена премяна. Честита ли е тази ху-

бавица? Лете пек, зиме мраз и виелици, наесен страшни нощи, когато виждаш само тъмнина и не чуваш нищо освен безпътния, сърдито виещ вятър, и най-важното – цял живот все сама, сама... Зад тополата като яркожълт килим от върха на хълма чак до пътя са се ширнали пшеничени ниви. На хълма житото е вече окосено и прибрано на кръстци, а долу още косят... Шестима косачи стоят един до друг и размахват косите, а те весело блестят и в такт всички заедно издават звук: „Вжжи!“ „Вжжи!“ По движенията на жените, които връзват снопите, по лицата на косачите, по блясъка на косите се вижда, че са пламнали и се задушават от жегата. Черно куче с изплезен език тича откъм косачите срещу кабриолета, навярно с намерение да залае, но спира насред път и равнодушно гледа Дениска, който му се заканва с камшика – как да лае в този пек! Една от жените се надига, хваща се с две ръце за измъчения гръб и изпраща с очи алената риза на Егорушка. Дали червеният цвят ѝ харесва, или си е спомнила за своите деца, ала тя дълго стои неподвижно и гледа след тях...

Но ето че отминават и пшеницата. Пак се стелят изгорената равнина, загорелите хълмове, знойното небе, пак се носи над земята мишелов. В далечината както преди маха криле мелницата и все още прилича на размахващо ръце човече. Омръзва ти да я гледаш и ти се струва, че никога няма да стигнеш до нея, че тя бяга от кабриолета.

Отец Христофор и Кузмичов мълчаха. Дениска шибаше конете и подвикваше, а Егорушка вече не плачеше, а равнодушно

гледаше встрани. Жегата и еднообразието на степта го бяха уморили. Струваше му се, че отдавна вече пътува и подскача, че слънцето отдавна му пече гърба. Не бяха изминали и десет версти, а той вече си мислеше: „Време е да си починем!“ Добродушният израз лека-полека бе изчезнал от лицето на вуйчо му и бе останала само деловата сухост, а на едно избръснато изпито лице, особено когато е с очила, когато носът и слепоочията са покрити с прах, тази сухост придава неумолим, инквизиторски вид. Отец Христофор не преставаше да гледа учудено божия свят и да се усмихва. Той мълчаливо си мислеше за нещо хубаво и весело и добра, блага усмивка бе застинала на лицето му. Изглеждаше, че и добрата весела мисъл е застинала в мозъка му от жегата...

– Как мислиш, Дениска, ще настигнем ли днес кервана? – попита Кузмичов.

Дениска погледна небето, приповдигна се, шибна конете и чак тогава отвърна:

– Нощес, ако е рекъл Бог, ще ги настигнем.

Чу се кучешки лай. Пет-шест грамадни степни овчарски кучета, изневиделица изскочили сякаш от засада, със свиреп вой и лай се хвърлиха към кабриолета, наобиколиха го и като се блъскаха ревниво, страшно зли, с рошави паешки муцуни и червени от злоба очи, пресипнало заръмжаха. Обзети от страстна омраза, те сякаш бяха готови да разкъсат на парчета и конете, и кабриолета, и хората... Дениска, който обичаше да дразни и да шибва, се зарадва на случая и като придаде злорад израз на лицето си, се надвеси и шибна едно от тях. Кучетата заръмжаха още по-силно, конете се понесоха;

и Егорушка, който едва се държеше на капрата, като гледаше очите и зъбите на кучетата, разбираше, че ако падне, моментално ще го разкъсат на парчета, но не изпитваше страх, а гледаше също тъй злорадо като Дениска и съжаляваше, че няма в ръцете си камшик.

Кабриолетът се изравни със стадо овце.

– Стой! – закрещя Кузмичов. – Чакай!

Тпру...

Дениска се наклони с цялото си тяло назад и рязко задържа конете. Кабриолетът спря.

– Ела тук! – извика Кузмичов на чобанина.

– Усмири кучетата, проклети да са!

Старият чобанин, окъсан и бос, с топла шапка, с мръсна торба на бедрото и с дълга сопа с кукичка – досущ като излязъл от Вехтия завет, – умири кучетата, свали шапка и се приближи до кабриолета. Също такава вехтозаветна фигура стоеше, без да мърда, на другия край на стадото и равнодушно гледаше пътниците.

– Чие е това стадо! – попита Кузмичов.

– На Варламов! – високо отвърна старецът.

– На Варламов! – повтори чобанинът на другия край на стадото.

– Да е минавал вчера той оттук?

– Не е... Управителят му мина, ако питате...

– Карай!

Кабриолетът се понесе нататък и отмина чобаните със злите им кучета. Егорушка без желание гледаше напред в лилавата далечина и вече започваше да му се струва, че размахващата криле мелница се приближава. Тя ставаше все по-голяма и по-голяма, съвсем порасна и вече можеше ясно да се видят двете ѝ крила. Едното беше старо, закърпено; другото, съвсем

наскоро направено от ново дърво, лъщеше на слънцето.

Кабриолетът вървеше направо, а мелницата, кой знае защо, започна да се отдалечава наляво. Пътуваха, пътуваха, а тя все се отдалечаваше наляво и не изчезваше от очите.

– Чудесна мелница е направил Болтва на сина си! – отбеляза Дениска.

– Пък чифликът му нещо не се вижда.

– Ей там зад валога е.

Скоро се показа и чифликът на Болтва, а вятърната мелница все още не изчезваше назад, не отминаваше, гледаше Егорушка с лъскавото си крило и махаше. Каква магьосница!

ГЛАВА 2

Към пладне кабриолетът сви вдясно от пътя, намали ход и след малко спря. Егорушка чу тихо, много ласкаво ромолене и почувства, че по лицето му като прохладно кадифе се докосна някакъв друг въздух. От един хълм, който природата бе съградила от грамадни уродливи камъни, през тръбичка от бучиниш, сложена от непознат благодетел, на тънка струйка течеше вода. Тя падаше на земята и прозрачна, весела, блестяща на слънцето, с тихо мърморене, сякаш се смяташе за силен и бурен поток, бързотичаше някъде наляво. Недалеч от хълма малкото ручейче се превръщаше в локвичка; горещите лъчи и напечената почва жадно го пиеха и отнемаха силата му; но по-нататък то вероятно се сливаше с друго такова поточе, защото на стотина крачки от хълма по течението му зеленееше гъста пищна острица, от която, когато кабриолетът приближи, излетяха три бекаса.

Пътниците се разположиха край ручея да починат и да нахранят конете. Кузмичов, отец Христофор и Егорушка седнаха върху разстланно кече в рехавата сянка на кабриолета и разпрегнатите коне и почнаха да похапват. След като отец Христофор се напи с вода и изяде едно печено яйце, хубавата весела мисъл, застинала от горещината в мозъка му, взе да напират да излезе. Той ласкаво погледна Егорушка, подъвка и подхвана:

– Аз самият съм учил, братко. От най-ранна възраст Бог ме сподоби с разум и разбиране, тъй че аз за разлика от другите още когато бях като теб, радвах родителите и наставниците си със своята схватливост. Още нямах петнадесет години, а вече говорех и пишех стихове на латински също както на руски. Помня, бях жезлоносец на преосвещения Христофор. След една литургия, като сега си спомням, в деня на едноименничеството на благочестивия ни цар Александър Павлович Благословени той се преобличаше в олтара, погледна ме ласкаво и ме попита: „Puer bone, quam appellaris?“* А аз му отговарям: „Christophorus sum.“** А той: „Ergo connoinati summus.“ Значи адаши сме... После ме пита на латински: „Чие момче си?“ Отговарям му също на латински, че съм син на дякон Сирийски от село Лебединско. Като видя колко бързо и смислено му отговарям, преосвещеният ме благослови и рече: „Пиши на баща си, че няма да го забравя, а теб ще имам предвид.“ Протоiereите и свещениците, които бяха в олтара и чуха латинския диспут, също много се учудиха и всички ме похвалиха, че са много доволни. Още нямах мустаци, братко, а вече четях и на латински, и на гръцки, и на френски, знаех философията, математиката, гражданската история и всички науки. Памет ми бе дал Бог за чудо. Стигаше да прочета нещо два пъти и наизуст го запомнях. Наставниците и благодетелите ми се чудеха и предполагаха, че от мен ще излезе много учен мъж, светило

* Мило момче, как се казваш? (лат.).

** Христофор (лат.).

на църквата. И аз самият мислех да ида в Киев, да продължа науките, ала родителите ми не дадоха благословията си. „Ти – вика тате – цял живот ще учиш, кога ще се върнеш?“ Като чух тия думи, заряхах науките и станах свещеник. То се знае, учен човек от мен не излезе, ама за туй пък послушах родителите си, успокоих старостта им, погребях ги с чест. Послушанието е повече от поста и молитвата!

– Сигур вече сте забравили всичките науки!
– отбеляза Кузмичов.

– Че как няма да ги забравя! Слава Богу, прехвърлих седемдесетте! От философията и реториката още си спомням нещо, ама езиците и математиката хептен съм ги забравил.

Отец Христофор замижа, помисли и каза полугласно:

– Що е същество? Самобитност, неизискваща друго за реализирането си.

Повъртя глава и се засмя от умиление.

– Духовната храна! – каза той. – Тъй си е, материята храни плътта, а духовната храна – душата!

– Науките са си науки – въздъхна Кузмичов, – ама ако не настигнем Варламов, ще видим една наука.

– Човек не е игла, ще го намерим. Той сега обикаля по тия места.

Над острицата прелетяха познатите три бекаса и в писъка им се долавяха тревога и досада, че са ги пропъдили от ручея. Конете бавно дъвчеха и пръхтяха; Дениска се въртеше около тях и като се силеше да покаже, че е съвсем равнодушен към краставиците, баниците и яйцата, които ядяха стопаните, се вдълбочи в

избиването на стършелите и мухите, облепили коремите и гърбовете на конете. Апатично, издавайки някакъв особен, ехидно-победен звук, той шляпаше жертвите си, а при неуспех охкаше от досада и изпращаше с поглед всеки щастливец, избегнал смъртта.

– Къде си бе, Дениска? Ела да ядеш! – каза Кузмичов с дълбока въздишка, която даваше да се разбере, че вече се е нахранил.

Дениска несмело се приближи до кечето и си избра пет големи жълти краставици, тъй наречените жълтурки (да избере по-древни и по-пресни му беше съвестно), взе две черни и напукани печени яйца, после нерешително, сякаш се страхуваше да не го ударят по протегнатата ръка, докосна с пръст парче баница.

– Вземай, вземай! – подкани го да побърза Кузмичов.

Дениска решително си взе баница, усамоти се настрана и седна на земята с гръб към кабриолета. Тутакси се чу такова силно дъвкане, че дори конете се обърнаха и го изгледаха подозрително.

Нахранилият се Кузмичов измъкна от кабриолета някаква торба и рече на Егорушка:

– Аз ще спя, а ти поглеждай някой да не измъкне торбата изпод главата ми.

Отец Христофор свали расото, пояса и кафтана и като го погледна, Егорушка замря от учудване. Той съвсем не бе предполагал, че свещениците носят панталони, а отец Христофор беше с истински панталони от дебел ленен плат, пъхнати във високи ботуши, и с късо палтенце от груба шарена тъкан. Като го гледаше, Егорушка намери, че в този неподобаващ на

сана му костюм, с дългата си коса и брада много прилича на Робинзон Крузо. Щом се разсъблякоха, отец Христофор и Кузмичов легнаха в сянката под кабриолета с лице един към друг и затвориха очи. Дениска спря да дъвче, просна се по гръб на припека и също затвори очи.

– Поглеждай някой да не открадне конете – рече той на Егорушка и начаса заспа.

Настъпи тишина. Чуваше се само как пръхтяха и дъвчеха конете и похъркваха заспалите; някъде далеч плачеше калугерица и от време на време се разнасяше писъкът на трите бекаса, долетели да погледнат дали не са си отишли неканените гости; с меко ромолене струеше ручейчето, но всички тези звуци не нарушаваха тишината, не будеха застиналия въздух, напротив, навяваха дрямка на природата.

Задъхан от жегата, която чувстваше особено силно след яденето, Егорушка изтича към острицата и оттам огледа местността. Видя същото, което и преди пладне: равнина, хълмове, небе, лилава далечина; само че хълмовете се бяха приближили и не се виждаше мелницата, останала далеч назад. Зад скалистия хълм, дето течеше ручеят, се издигаше друг, по-гладък и по-широк; на него бе кацнала махалица от петшест къщи. Около къщите не се виждаха ни хора, ни дървета, ни сенки, сякаш махалицата се бе задушила в горещия въздух и бе изсъхнала. От нямане какво да прави Егорушка хвана в тревата едно жътварче, поднесе юмрук към ухото си и дълго слуша как то свири на цигулката си... Когато музиката му омръзна, се втурна след рояк жълти пеперуди, долетели при острицата да пият вода, и сам не забеляза как от-

ново се намери до кабриолета. Вуйчо му и отец Христофор спяха дълбок сън; щяха да спят два-три часа, докато си починат конете... Как да убие това дълго време и къде да се дене от жегата? Трудна задача... Наведе се несъзнателно над струйката, която изтичаше от тръбичката; в устата му стана студено и му замириса на бучиниш; отначало пиеше с наслада, после насила, докато от устата острият хлад пробяга по цялото му тяло и вадата шурна по ризата му. После се приближи до кабриолета и се загледа в спящите. На лицето на вуйчо му както преди бе изписана делова сухост. Фанатик в бранша, Кузмичов винаги, дори насън и по време на молитва в черквата, когато пееха „Иже херувими“, мислеше за работите си, нито за миг не можеше да забрави за тях и сега навярно сънуваше денкове с вълна, каруци, цени, Варламов... Отец Христофор пък, човек благ, лекомислен и весел, през целия си живот не бе се захващал с работа, дето като питон да впримчи душата му. В многобройните начинания, с които се беше залавял, го привличаше не толкова самата работа, колкото врътнята и общуването с хората, характерни за всяко начинание. Тъй и в сегашното пътуване го интересуваха не толкова вълната, Варламов и цените, колкото дългият път, разговорите по пътя, спането под кабриолета, яденето не навреме... И сега, ако се съдеше по лицето му, навяно сънуваше владиката Христофор, латинския диспут, попадията си, бухтите със сметана и други такива неща, които не можеха да се присънят на Кузмичов.

В същото време, когато Егорушка гледеше сънените лица, неочаквано се дочу тихо пене.

Някъде далеч пееше жена, а къде точно и в каква посока, беше трудно да се разбере. Песента, тиха, провлечена и жална, прилична на плач и едва доловима за слуха, се чуваше ту отдясно, ту отляво, ту отгоре, ту изпод земята, сякаш над степта се носеше невидим дух и пееше. Егорушка се оглеждаше и не разбираше откъде иде тази странна песен; после, като се вслуша, започна да му се струва, че пее тревата; в песента си тя, полумъртва, вече погинала, без думи, но жално и искрено убеждаваше някого, че за нищо не е виновна, че слънцето залудо я е изгорило; уверяваше, че страстно иска да живее, че е още млада и би била красива, ако не е тази суша; вина нямаше, но все пак молеше някого за прошка и се кълнеше, че ѝ е непоносимо тежко, тъжно и жално...

Егорушка послуша, послуша и започна да му се струва, че от жалната, провлечена песен въздухът е станал по-душен, по-горещ и неподвижен... За да заглуши песента, той си затананика и като се стараяше да тропаша с крака, побягна към острицата. Оттам се огледа на всички страни и откри кой пееше. До последната къща на махалата стоеше дългокрака като чапла селянка по къса долна риза и пресяваше нещо; изпод ситото ѝ надолу по възвишението бе плъзнал бял прах. Сега беше очевидно, че пее тя. На няколко разкрача от нея неподвижно стоеше малко момче само по ризка и без шапка. Сякаш омагьосано от песента, то не помръдваше и гледаше някъде надолу, навярно алената риза на Егорушка.

Песента стихна. Егорушка се помъкна към кабриолета и от нямане какво да прави пак се залови за струйката вода.

И пак се дочу протяжната песен. Пееше все същата дългокрака жена в махалата зад баира. Мъката изведнъж отново го налегна. Той престана да се занимава с тръбичката и вдигна очи нагоре. Това, което видя, бе толкова неочаквано, че се поуплаши. Над главата му на голям груб камък стоеше малко момче само по ризка, пълничко, с голям изпъкнал корем и с тънки крачета – същото, което преди стоеше край жената. С тъпо учудване и донякъде със страх, като че виждаше пред себе си призраци, то, зинало и без да мига, оглеждаше алената риза на Егорушка и кабриолета. Червеният цвят на ризата го привличаше и галеше, а кабриолетът и спящите под него хора възбуждаха любопитството му; може би то самото не беше забелязало как приятният червен цвят и любопитството му го бяха привлекли да слезе от махалата, и сега навярно се чудеше на смелостта си. Егорушка дълго го оглежда, а то – него. И двамата мълчаха и се стесняваха. След дълго мълчание Егорушка попита:

– Как те викат?

Бузите на непознатия още повече се подуха; той се притисна с гръб към камъка, изпули очи, помръдна устни и отвърна с пресипнал бас:

– Тит.

Момчетата не си казаха нито дума повече. Като помълча още малко и без да откъсва очи от Егорушка, тайнственият Тит вдигна единия си крак, напипа с пета опорна точка и се покатери на камъка; от там, като отстъпваше заднишком и гледаше в упор Егорушка, сякаш се страхуваше той да не го удари отзад, се покатери на следващия камък и се заизкачва така, докато не изчезна зад върха на хълма.

Егорушка го изпрати с очи, обгърна коленете си с ръце и клюмна глава... Горещите лъчи изгаряха тила, врата и гърба му. Жалната песен ту замираше, ту отново се дочуваше в плътния душен въздух, ручейт монотонно ромолеше, конете дъвчеха, а времето се точеше безкрайно, сякаш и то бе застинало и спряло. Като че от сутринта бяха минали вече сто години... Дали Бог не искаше Егорушка, кабриолетът и конете да замрат в този въздух и като хълмовете да се вкаменят и да останат навеки на едно място?

Момчето вдигна глава и погледна сънено пред себе си; лилавата далечина, която досега беше неподвижна, се разлюля и заедно с небето се понесе някъде още по-надалеч... Тя повлече след себе си кафявата трева, острицата и Егорушка се понесе с необикновена бързина след бягащата далечина. Някаква сила безшумно го влечеше нанякъде, а жегата и мъчителната песен го следваха по петите. Той обори глава и затвори очи...

Пръв се събуди Дениска. Нещо го беше ухапало, защото той рипна, бързо почеса рамото си и проговори:

– Пуцино такава, огън да те изгори!

После се приближи до ручея, напи се и дълго се ми. Пръхтенето му и плисъкът на водата изтръгнаха Егорушка от забравата. Момчето погледна мокрото му лице, покрито с капки и едри лунички, които му придаваха сходство с мрамор, и попита:

– Скоро ли ще тръгнем?

Дениска погледна колко се е издигнало слънцето и отвърна:

– Сигур скоро.

Той се изтри с ризата, направи сериозна физиономия и заподскача на един крак.

– Я да видим кой по-скоро ще стигне до острицата! – каза той.

Егорушка беше изнемощял от жегата и полудрямката, но все пак заподскача след него. Дениска беше вече към двадесетгодишен, служеше като кочияш и се гласеше да се жени, но в душата си бе останал дете. Много обичаше да пуца хвърчила, да лови гълъби, да играе на ашици и на гоненица и винаги се намесваше в детските игри и кавги. Трябваше само стопаните да излязат или да заспят, и той се захващаше я да скача на един крак, я да подхвърля камъчетата. Като го видеше с какво искрено увлечение палува с малките деца, всеки голям не можеше да се сдържи да не изтърси: „Ама че дръвник!“ Докато децата не виждаха нищо странно в това, че големият кочияш се намесваше в игрите им: нека играе, само да не се бие! Точно тъй кутретата не виждат нищо странно, когато в компанията им се вмъкне някое голямо добродушно куче и се заиграе с тях.

Дениска изпревари Егорушка и по всичко личеше, че беше много доволен от това. Той му намигна и за да покаже, че може да прескача на един крак каквото си ще разстояние, го попита дали не иска да скача с него до пътя и от там без почивка до кабриолета? Егорушка отклони това предложение, защото много се бе запъхтял и изморил.

Изведнъж Дениска направи такава сериозна физиономия, каквато не правеше дори когато Кузмичов го хокаше или замахваше по него с бастуна си; той се вслуша, тихо се отпусна на

едно коляно и на лицето му се изписаха строгост и страх като у хора, чули някаква ерес. Впери очи в една точка, бавно вдигна нагоре китката на ръката си, свита като лодчица, и изведнъж се бухна по корем на земята и тупна с лодчицата по тревата.

– Тъй! – изхриптя той гържествуващо, стана и поднесе към очите на Егорушка един голям скакалец.

Уверени, че това ще е приятно на скакалеца, Егорушка и Дениска го погалиха по широкия зелен гръб и попипаха мустачките му. После Дениска улови една тлъста муха, насмукала се с кръв, и я поднесе на скакалеца. Той много равнодушно, сякаш отдавна се познаваше с Дениска, задвижи големите си, подобни на забрало челюсти и отхапа корема на мухата. Пуснаха го, розовата подплата на крилете му проблесна, той се скри в тревата и начаса подхвана песента си. Пуснаха и мухата; тя разпери криле и без корем полетя към конете.

Изпод кабриолета се дочу дълбока въздишка. Беше се събудил Кузмичов. Той бързо вдигна глава, неспокойно погледна в далечината и по този безучастно плъзнал се покрай Егорушка и Дениска поглед се виждаше, че още със събуждането си мислеше за вълната и за Варламов.

– Отче Христофор, ставайте, време е! – разтревожено заговори той. – Стига спяхте, и тъй проспахме работата! Дениска, впрягай!

Отец Христофор се събуди със същата усмивка, с която бе заспал. От съня лицето му се беше поомачкало и посбръчкало и сякаш бе станало два пъти по-малко. Той се изми, обле-

че се, без да бърза, извади от джоба си малък овехтял псалтир, обърна се с лице на изток и шепнешком зачете и се закръсти.

– Отче Христофор! – с укор каза Кузмичов.

– Време е да тръгваме, конете са вече готови, а вие, Бога ми...

– Сега, сега... – замърмори отец Христофор.

– Трябва да прочета катизмите. Не съм ги чел още днеска.

– Може и после да ги прочетете.

– Иван Иванович, аз всеки ден си имам право... Не може.

– Бог няма да ви се разсърди.

Цял четвърт час отец Христофор стоя неподвижно с лице на изток и мърда устни, а Кузмичов го гледаше почти с омраза и нетърпеливо вдигаше рамене. Особено го ядосваше, че отец Христофор след всяка „слава“ шумно поемаше дъх, бързо се кръстеше и нарочно високо, за да се прекръстят и другите, изричаше три пъти:

– Алилуя, алилуя, алилуя. Слава тебе, Боже!

Най-после се усмихна, погледна нагоре към небето, сложи псалтира в джоба си и каза:

– Fini*!

След минута кабриолетът пое на път. Сякаш не продължаваше, а се връщаше назад, пътниците виждаха същото, което и преди пладне. Хълмовете все още тънеха в лилавата далечина и не им се виждаше краят; мяркаше се ту бурен, ту валчест камък, прелитаха ожънати ниви и все същите полски врани и мишеловът, широко размахващ криле, летяха над степта.

* Свърших! (лат.).

Въздухът все повече застиваше от жегата и тишината, покорната природа се вцепеняваше в мълчание. Ни вятър, ни бодър, свеж звук, ни облаче.

Но ето че най-после, когато слънцето започна да клони на запад, степта, хълмовете и въздухът не издържаха този гнет и загубили търпение, измъчени, се опитаха да отхвърлят игото. Иззад хълмовете неочаквано се показа пепелносив къдрав облак. Спогледа се със степта – един вид, готов съм – и се намръщи. Изведнъж в плътния въздух нещо се скъса, изви рязък вятър и с шум и свирене се завъртя из степта. Тревата и миналогодишният бурен тутакси зароптаха, по пътя като спирала се завъртя прах, понесе се през степта и повлякъл след себе си слама, водни кончета и пера, като черен въртящ се стълб се издигна към небето и замъгли слънцето. Надлъж и нашир из степта, като се препъваха и подскачаха, затичаха тръни вихрогони, а един от тях попадна във вихъра, завъртя се като птица, полетя към небето и превръщайки се там в черна точка, изчезна от погледа. След него се понесе друг, после трети и Егорушка видя как два тръна се сблъскаха в синята висина и се вкопчиха като в двубой.

Току до пътя изпърха малка дропла. С разперени крилца и опашка, заляна от слънце, тя приличаше на примамка за въдици или на езерна пеперуда; когато се стрелка над водата, крилцата ѝ се сливат с мустачките и ти се струва, че мустачките ѝ растат и отпред, и отзад, и отстрани... Трептейки във въздуха като насекомо, позирайки с пъстротата си, дроплата се издигна високо нагоре по права линия, после,

навярно уплашена от облака прах, се понесе настрана и още дълго се виждаше как се рее...

А ето че разтревожен от вихъра, без да разбира каква е работата, от тревата излетя дърдавец. Летеше след вятъра, а не срещу него като всички птици; от това перата му се разрошиха, той се изду като кокошка и придоби много сърдит, внушителен вид. Единствено полските врани, състарили се в степта и свикнали със степните суматохи, спокойно се носеха над тревата или равнодушно, без да обръщат внимание на каквото и да било, чоплеха с дебелите си клюнове коравата земя.

Зад хълмовете глухо прогърмя; лъхна прохлада. Дениска весело свирна и шибна конете. Отец Христофор и Кузмичов, придържайки шапките си, впериха очи в хълмовете... Добре ще е, ако плисне дъжд!

Изглеждаше, че още едно усилие, още един напън – и степта ще надвие, но някаква невидима гнетяща сила лека-полека скова вятъра и въздуха, уталожи праха и пак, сякаш нищо не е било, настъпи тишина. Облакът се скри, загорелите хълмове се намръщиха, въздухът покорно застина и единствено разтревожени калугерици плачеха някъде и се оплакваха от съдбата си...

Скоро след това падна вечерта.